

Bu rubrikada maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartları (MHBS) proqramının TAM tədrisi aparılacaq. Jurnal abunəçiləri APFM tədris mərkəzində həmin mərhələ üzrə güzəştli şərtlərlə imtahan vermək hüququ qazanacaqlar və beynəlxalq dərəcəli diplomlara yiyələnmək şansı əldə edəcəklər!

Bağirov Ramil

UÇOT SİYASƏTİ

VƏ MÜHASİBAT UÇOTUNUN PRİNSİPLƏRİ

Hər bir müəssisə fəaliyyətə başlayaraq ilk növbədə öz uçot siyasətini müəyyən etməlidir. Bu sənədin böyük bir hissəsini ümumi qəbul olunmuş normalar təşkil etsə də, bəzi qaydaların müəyyənləşdirilməsi müəssisələrin öz öhdəsinə buraxılır. İstənilən halda qəbul olunmuş qərarlar barəsində maraqlı tərəflərin məlumatlandırılması zəruridir. Məsəl üçün, əsas vəsaitlərin amortizasiyası və ya ehtiyatların qiymətləndirilməsi. Əgər müəssisənin uçot siyasətində dəyişiklər baş veribsə, müəssisə onu dərhal elan etməlidir.

Müəssisələr öz uçot siyasətlərini müəyyən edərkən, mütləq uçotun əsas prinsiplərini nəzərə almalıdırlar:

- Müəssisənin fəaliyyətinin fasiləsizliyi

prinsipi. Müəssisənin hesabatının hazırlanmasında onun fəaliyyətinin ən azı 1 il davam edəcəyi şərti zəruridir.

- Ehtiyatlılıq və konservatizm prinsipi.

Xərclər dərhal uçota salınır, mənfəət isə alınana qədər uçota salınmır.

- Uyğunluq prinsipi. Müəssisənin gəlirləri və xərcləri faktiki alınma və ya ödəmə günü deyil, yaranma günü uçota salınmalıdır.

- Sabitlik prinsipi. Müəssisə öz uçot siyasətini yalnız istisna hallarda dəyişdirə bilər. Bu prinsip müəssisənin hesabatlarının ildən-ilə təhlil edilməsinə şərait yaradır.

- İkilik prinsipi. Əgər müəssisənin hesabatında hər-hansı bir rəqəm göstərilirsə,

onda rəqəmin mənbəyi də hesabatda əks olunmalıdır.

- **Əhəmiyyətlik prinsipi.** Bəzi əməliyyatlar müəssisənin fəaliyyətinə o qədər də təsir etmir və bu cür əməliyyatların hesabatda əks olunmaması əhəmiyyət daşıyır.

- **Müstəqil təsərrüfat subyektı prinsipi.**

Müəssisənin əmlakı və öhdəlikləri onun sahibinin əmlak və öhdəliklərindən ayırılır.

- **Realizasiya prinsipi.** Mallar çatdırılanda, xidmətlər görüldəndə hesabatda göstərilir.

Digər əsas prinsiplərin məzmunu adlarından məlumdur: tarixi qiymətləndirmə, pul şəkilində ifadə, obyektivlik, dolğunluq.

MALİYYƏ HESABATININ STRUKTURU VƏ ƏMƏLIYYATLARIN QEYDIYYATI

Maliyyə hesabatı aşağıda qeyd olunan hesabat formalarından ibarətdir:

- Maliyyə vəziyyəti haqqında hesabat (balans).
- Maliyyə nəticələri haqqında hesabat (mənfəət və zərər).
- Pul vəsaitlərin hərəkəti.
- Kapitalın dəyişməsi.
- Rəhbərliyin tələb etdiyi digər hesabatlar.

Maliyyə hesabatını hazırlayarkən müəyyən ardıcılığa riayət olunması zəruridir. Bu ardıcılığı, aşağıda göstərilən şəkildə təyin etmək olar:

- Əməliyyatın fiziki həyata keçirilməsi.
- Baş vermiş əməliyyatın ilkin sənədlərdə əks olunması.
- İlkin sənədlərdən məlumatların uçot kitablarına və jurnala köçürülməsi.
- Əməliyyatların baş kitabda qeydiyyatı.
- Sınaq balansı.

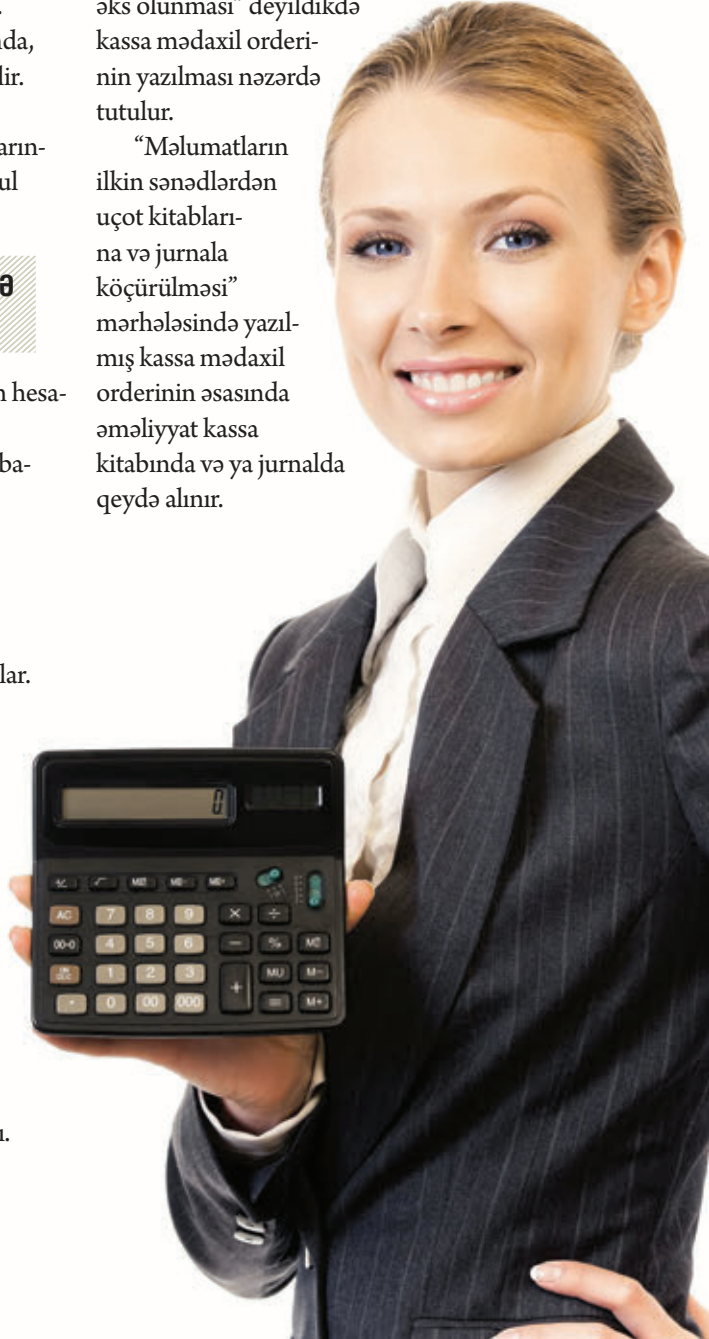
- Maliyyə hesabatı (balans və mənfəət / zərər hesabatı).

“Əməliyyatın fiziki həyata keçirilməsi”.

Buna misal olaraq işçinin 5 yanvar tarixində bankdan 5 000 AZN məbləğində pul vəsaitini götürüb idarəyə gətirməsini qeyd etmək olar.

“Baş vermiş əməliyyatın ilkin sənədlərdə əks olunması” deyildikdə kassa mədaxil orderinin yazılması nəzərdə tutulur.

“Məlumatların ilkin sənədlərdən uçot kitablarına və jurnala köçürülməsi” mərhələsində yazılmış kassa mədaxil orderinin əsasında əməliyyat kassa kitabında və ya jurnalda qeydə alınır.

JURNAL

Tarix	Əməliyyat	folio	AZN	AZN
05.01	Debet hesab Kassa		5 000	
	Kredit hesab Bank			5 000
Əməliyyatın təsviri Pul vəsaitinin bankdan çıxarılması				

Qeyd. Folio sütununda baş kitabın müvafiq hesabını yazmaq olar.

Növbəti sayımızda uçot kitabları haqqında və onları jurnaldan fərqləndirən xüsusiyyətlərindən məlumat veriləcək.

“Əməliyyatların baş kitabda qeydiyyatı” zamanı əməliyyatın baş kitabda olan müvafiq hesablarda əks olunması nəzərdə tutulur.

Bank	
debet	Kredit
	kassa 5 000

Kassa	
debet	kredit
bank 5 000	

“Sınaq balansı” baş kitabın tərtib edilməsindən sonra qurulur. Əsasən cədvəl şəklində yığılan bu hesabat səhvlərin müəyyənləşdirilməsi və aradan qaldırılması üçün tərtib edilir. Başqa sözlə desək, bu hesabat baş kitabda olan hesabların debet və kredit sütunları üzrə bölüşdürülmüş siyahısıdır. Gözləndiyi kimi, balans debet və kredit sütunlarının yekun məbləğlərinin bərabər olmasını tələb edir.

SINAQ BALANSI

Baş kitabın hesabları	Debet	Kredit
Əsas vəsaitlər	10 000	
Ehtiyatlar	4 500	
Debitor borc	2 500	
Bank	10 000	
Kassa	5 000	
Kapital		25 000
Kreditor borc		7 000
Balans	32 000	32 000

“Sınaq balansın” uğurlu tərtib edilməsindən sonra “Balans” və “Mənfəət / Zərər” hesabatlarının qurulması mərhələsinə başlamaq olar.

BALANS HESABATI

AKTİV	PASSİV
Dövriyyədən kənar aktivlər	Kapital
- əsas vəsaitlər	- nizamnamə kapitalı
- qeyri maddi aktivlər	- xalis mənfəət / zərər
Dövriyyə aktivləri	Öhdəliklər
- ehtiyatlar	- uzunmüddətli öhdəliklər
- debitor borc	- qısamüddətli öhdəliklər
- bank, kassa	(o cümlədən kreditor borc)
Balans məbləği	Balans məbləği

Balans hesabatının strukturundan mühasibatlığın “qızıl qanunu” adlandırılan düsturu görmək olar.

$$\text{AKTİV} = \text{KAPİTAL} + \text{ÖHDƏLİKLƏR}$$

Mənfəət / zərər hesabatı		
Satış	x	
Maya dəyəri	(x)	
Ümumi gəlir		x
Xərclər		(x)
Mənfəət vergisi		(x)
Xalis mənfəət / zərər		x

Jurnalın bu sayında maliyyə hesabatının qurulması mexanizmi qısa şəkildə izah etməyə çalışdıq. Növbəti saylarımızda hesabatın hər bir mərhələsini daha ətraflı şəkildə birlikdə müzakirə edəcəyik.

2013-cü il yanvar ayın 1-dən aşağıda qeyd olunan standartlar üzrə dəyişiklər qüvvəyə minir:

- Konsolidasiya, Birgə fəaliyyət və konsolidə edilmiş maliyyə hesabatı üzrə məlumatın açıqlanması (BMHS 10, 11, 12)
- Ədalətli dəyərin qiymətləndirilməsi üzrə yeni qəbul olunmuş BMHS 13
- BMHS 9 Hedcinq üzrə yeni tələblər və BMHS 39 əsas məqamları

Uçotun praktiki aspektləri:

- ümumi nəzarət altında olan əməliyyatlarda qeyrimonetar aktivlərin ötürülməsi
- gəlirin tanınması
- qarşılıqlı satış hüququ olan alətlər
- konversiya olunan maliyyə alətləri
- səhmlər ilə ödənişlər
- debitor borcun faktoringi

JURNALIN NÖVBƏTİ
NÖMRƏSİNDƏ